

על הפרשה

♦ תורה מחשבה ומוסר ♦ פרשת וארא ♦ כ"ו טבת תש"פ ♦

פרשת השבוע

הכרת הטוב

"ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מטף ונטה ידך על מימי מצרים" (ו, יז).

כתב רש"י, לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקח על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקח על ידי אהרן. וכן במכת כינים כתב רש"י (ח, יב) לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקח על ידי אהרן.

למדנו מכאן שחייב האדם להכיר טובה ואפילו לדומם שנהנה ממנו, וכן אמרו חז"ל (בבא קמא צב, ב) בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן.

ויש להתעמק בדבר זה, שהרי אין הבור והארץ מרגישים בביונם, ומה משמעותה של הכרת טובה לדומם שאינו מרגיש ואינו נהנה מכך.

ביאר הגרא"א דסלר זצ"ל, שיסוד גדול ומקיף בכוחות הנפש של האדם מתגלה לנו בזה, שכל מדות הנפש מושפעות ונפעלות על ידי הרגש ולא רק על ידי השכל, לכן אם אין אנו מכירים טובה לדומם שנהנה ממנו, וכל שכן אם אנחנו מזים אותו, נפגע מכך הרגש, שאינו מגיב רק בהתאם לחוקי ההגיון, אלא הרגש הוא אסיר תודה לכל אשר הוא הפיק ממנו הנאה בכל צורה שהיא ואפילו לדומם.

ופגיעה ברגש זה משפיעה באופן ישיר על המדות, וממילא נפגמת מדת הכרת הטוב, ואף שהשכל צופה למרחוק ודן על הכאת היאור לפי התכלית המסובבת על ידי זה שהוא קידוש ה', לא כן הרגש שניזון מהמתרחש בהווה, ומושפע ממה שהעינים רואות בחוש מעשה הכאה בלבד.

וכיון שעלולה היתה מדת ההכרת הטוב של משה רבינו להיפגם במשהו, לכן נעשו המכות האלו על ידי אהרן.

שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו.

באופן נוסף ביאר הבית הלוי, שפרעה בעצם רצונו היה חפץ שלא לשלחם, ורק המכה הכריחהו לעשות נגד רצונו, ולכן חיוק ה' את לבו, ולא שנתן בלבו שלא יצא לשלח, רק חיוק לבו עד כדי שיסור ממנו יראת המכה ונשאר כמקודם על רצונו העצמי ושוב לא רצה לשלח מדעת עצמו.

והוסיף לבאר שאצל ישראל אינו כך, אלא גם אם חוזרים בתשובה על ידי יסורים תשובתם מתקבלת, כיון שבפנימיות ורצונו נפשם הם רוצים להיות טובים, אלא שיש סיבות חיצוניות ופיתוי היצר הרע שעל ידם הם חוטאים, והיסורים רק באים לעורר את האדם מתרדמת הסכלות ואז הוא מבין בשכלו את אשר עשה ומתחרט על מעשיו, אבל אצל גוי אין בלבו לעשות טוב, אלא רק מחמת היסורים הוא מפחד ועושה אחרת מרצונו.

וזה מה שאמרו חז"ל (מנחות נג, ב) למה נמשלו ישראל לזית, לומר לך מה זית אינו מוציא שמונו אלא ע"י כתינה, אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא ע"י יסורין. והיינו שהמכתשת אינו מוסיף בו שמן כלל רק מוציאה שמן של הזית בעצמו, שמקודם היה השמן בלוע תוך הזית ולא נראה החוצה, והכתישה הוציאתה החוצה, וכך ישראל על ידי היסורין נגלה רצונם הפנימי שהיה בלוע בהם.

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים" (ו, י).

אמרו בירושלמי (ראש השנה ג, ה) על מה ציום, על פרשת שילוח עבדים. ואף נענישו על שלא שמרו מצוה זו, כמו שהוכיחם ירמיה (פרק לד) "כה אמר ה' אלקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמור. מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו' ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את אזנם וגו' ותשבו ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות".

מבואר כאן שהיתה כריתת ברית מיוחדת ביציאת מצרים על שילוח עבדים, וכל גזירת הגלות היתה על שלא שמרו מצוה זו.

ויש להתבונן מה טעם נצטוו במצוה זו באותה שעה, והרי אין מצוות עבד עברי נוהג אלא בזמן חיובו, ומה טעם להקדים מצוה זו קודם מתן תורה. ביאר זאת הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל בעומק נפלא. קשה מאוד לאדם לשלח את עבדיו לחפשי, ואף שנפשו של העבד כמהה לחירות, אין האדון מרגיש את צער, כיון שנהנה שמשטרות אותו.

ולכן נצטוו במצוה זו דוקא בעת יציאתם ממצרים, שהרגישו בעצמם את שמחת החירות הגדולה, ובאותה שעה של יציאה מעבדות לחירות היא השעה הכשירה והראויה להרגיש ולהבין את משמעות המצוה של שילוח עבדים, אך לאחר הגנה גדולה של השמחה הולכים הרגשות ומצטננים לאט לאט, ועד מות תורה תהא המצוה הזאת קשה לקיימה, ולכן נצטוו עליה בעוד שרגש השמחה פעם בלבם בכל עוז, והיה לבם פתוח להבין את המצוה הגדולה הזו.

ולכן אף נתבעו עליה יותר, כי חוב גדול מוטל על האדם להנציח בקרבו את רגעי ההתעוררות אשר מתנוצצים בו, וצריך לעמול שלא יפוג, וזאת על ידי שיזכור את רגע ההתעוררות, וזה יחזקו שיוכל לשמור מצוה זו.

"ואני אקשה את לב פרעה" (ו, י).

ידועה התמיהה מדוע הקב"ה הקשה את לב פרעה שלא ישלח את בני ישראל, ומדוע ניטל ממנו כח הבחירה.

הרמב"ם (תשובה ו, ג) למד מכאן יסוד גדול בענין התשובה, וז"ל: "ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שיתן הדין לפני דין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה, הוא שהקב"ה אמר על ידי ישעיהו השמן לב העם הזה וגו', וכן הוא אומר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעצנים נבניאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא, כלומר חטאו ברצונם והרבו לפשוט עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא, לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו, ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא אין אתה משלח שנאמר ואתה ועבדיך ידעתי וגו' ואולם בעבור זאת העמדתך, כדי להודיע לבאי העולם שבזמן

"ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה" (ו, י).

יש להבין לשם מה כתבה התורה את גילם של משה ואהרן בעת שליחותם להוצאת בני ישראל ממצרים.

ביאר המשך חכמה, שהעמיד הש"ת את משה ואהרן לנביאים ומנהיגים לכל יפול ספק בלבב בני ישראל ופקפוק בשליחותם ולכן בחר בהם שהם זקנים, והזקן בל יעשה תחבולות רמיה לרמות אחרים, ובפרט להוציא עם שלם בלתי מסודר, ולהניחם כצאן, אחרי כי זקן האיש ופחד המות נגדו, וחוס רוחו כבר אבדה, וודאי שזקנים כאלה לא ישקרו ולא ירמו אותם להוציאם במדבר.

באופן נוסף ביאר הגאון ר' זלמן סרווצקין זצ"ל, שנהגו "העולם" לנוח לעת זקנה, ואפילו פקידים מקבלים חופש מאדוניהם, כדי לבלות את שארית ימיהם בכנוחה ובעונג.

אבל לא כן הוא חלק חכמי ישראל ומנהיגיו האמיתיים, שכל זמן שמוקנים מוסיפים אומץ בלימוד ובתיקון מדותיהם, וכל בדק בעיר ובמדינה.

ולכן כתבה התורה את גילם של משה ואהרן, שבימי הזקנה ובסוף חייהם פעלו עבור כלל ישראל בכל כוחם. וכדי למנוע מאתנו את הדעה הנמצאת בעולם על המנוחה והבטלה בימי הזקנה, לכן הדגישה התורה את מספר שנותיהם, כדי ללמדנו אך צריך להתעלות בימי הזקנה ולא לשבת במנוחה.

"ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים" (ח, ב).

ורש"י הביא מדברי המדרש, שצפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתת נחילים נחילים. עורר על כך מרן הסטייפלר זצ"ל, הנה כשראו המצרים המכים אותה כי על ידי הכאתם היא מוסיפה להתיי צפרדעים הרבה, הלא הדעת נותנת שהיו צריכים להפסיק מלהכותה כדי לא להרבות את הצפרדעים, אבל מדת הכעס שלהם גרמה להם שיוסיפו עוד להכותה, כדי להנקם ממנה ולהכותה ככל האפשר, וככל שהוסיפה להתיי כך הוסיפו לכעוס ולהתנקם ממנה והיא הוסיפה להתיי נחילין נחילין עד שכיסו את כל ארץ מצרים.

וכן הוא בכל מקום שכועסים, כי אם ישמעו חרפתם ולא ישיבו ישתקע הדבר לאט לאט, אבל כשמשבים לכשנגדו הרי הוא מוסיף להשיב לעומתו כהנה וכהנה, וכל מה שיוסיף להתנקם גם הלא יוסיף לעומתו ככל האפשר, ואם כן הדעת נותנת שטוב ויפה לו לא להיטפל עם זה שציערו ולעבור בשתיקה עד יעבור זעם, אבל מדת הכעס אומרת הכי אנכי אשתוק על זאת, ומתחיל להשיב או להתנקם, וגם שכנגדו הולך ומוסיף, ומדת הכעס אומרת לו שכל שכן שיש להשיב מנה אחת אפים, וכך לעולם.

"העתירו אל ה' ורב מהית קלת אלקים וברד ואשילחה אתכם ולא תספון לעמוד" (ט, כח).

ביאר המשגיח ר' יוחם ממייר זצ"ל, שפרעה לא אמר בשקר את הדברים הללו, כי אם באמת גמורה, אלא שבעת שהמכה פעלה עליו נשתנה באמת, אולם אחר כך בעת שסרה המכה, אז הוא שכחה לגמרי. והם הם תכונות האדם, שבעת צרתו ובעת דחקו, אז הוא נפלא עד מאוד בתכלית הדוגמא, אז הוא מבטיח "הרים וגבעות" בלי כל גבול, והנה עם ההקלה הראשונה, כשהרווח לו אף מעט מועיר, הנה תיכף לא תכירה עם האיש הליוה, ולא תאמין בשום אופן כי זה הוא אותו האיש עצמו.

בפעם הראשונה כשבא משה לפני פרעה ועשה לפניו את המופת שמקלו נהפך לתנין, ובאו החרטומים ועשו כן, לשון הפסוק הוא "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלתייהם כן" (ז, יא). ואחר כך בשאר המופתים שעשה משה לפני פרעה והחרטומים עשו אחריו, לשון הפסוק הוא "ויעשו כן חרטומי מצרים בלתייהם" (ז, כב).

וביארנו בסנהדרין (סז, ב), ש"לתייהם" אלו מעשה שדים, ו"לתייהם" אלו מעשה כשפים, והובא בדברי רש"י כאן.

אמנם עדיין צריך ביאור מדוע בפעם הראשונה עשו זאת על ידי כישוף ואחר כך על ידי מעשה שדים.

וכתב ה"משך חכמה" לבאר באופן נפלא, על פי המבואר בסנהדרין (נו, ב) שרבי שמעון סבר שבני נח הוזהרו על הכישוף. וודאי שאסור לישראל להכשיל בן נח באחד מאיסוריו משום "לפני עור", ולכן בפעם הראשונה היה יכול משה לעשות מופת שאפשר לעשותו על ידי כישוף, כיון שלא ידע שהחרטומים יכשפו ויעשו את הדבר, ולא היה בזה איסור של לפני עור, אבל לאחר שראה שהחרטומים עושים אחריו, אם כן היה צריך לעשות מופתים שאפשר לעשותם רק על ידי שדים ולא על ידי כישוף, שעל השדים לא הוזהרו, ולכן הוזכר בהם שעשו אותם "בלתייהם" ואלו מעשה שדים ולא עבר בזה על "לפני עור".

וכן מדוקדק שבפעם הראשונה מוזכר שפרעה קרא גם למכשפים, ואילו אחר כך קרא רק לחרטומים, כיון שלא היה יכול לעשות על ידי כישוף.

ויש להעיר שדבריו הם רק לשיטת הרא"ש והר"ן (שם) שמעשה שדים אינם בכלל כשפים, ורק כשפים אסור ומעשה שדים מותר. אבל שיטת הרמ"ה (שם) שאף מעשה שדים הוא בכלל כשפים והכל אסור. והטור (יורה דעה, קטע) הביא את ב' הדעות, ופסק להחמיר כשיטת הרמ"ה, ורק במקום שלא עושה מעשה על פי הכישוף אלא רק מברר מי גנב וכדומה, בזה פסק כהרא"ש שמותר.

אמנם בשו"ת נחלת שבעה (עו). וציין לדבריו בהגהות רע"א) כתב שדברי הרמ"ה והרא"ש אינם חולקים, וביאר שיש אופנים שמעשה שדים הם על ידי כישוף ולפעמים לא, ולכן לכלי עלמא אם עושה מעשה שדים שלא על ידי כישוף מותר. אבל מדברי הטור והשולחן ערוך וכן מביאור הגר"א משמע שהרמ"ה והרא"ש חולקים.

ועוד חידש, שהיום אין בכלל מעשה כשפים והכל מותר, והביאו הבאר היטב (שם, א).

אצל רבי עקיבא שמת מתוך היסורין ובוזא חייבין משום ובכל נפשך, אולם במקום שיכו אותו בלא קצבה בכל יום ויום ולא ימות מכך, אין מחוייב בזה שאינו בכלל נוטל את נפשו].

ה. ותוס' לשיטתם שסברו שאף בשאר עבירות שאין בהם דין של יהרג ואל יעבור, אם חשקה נפשו ורוצה ליהרג, מותר (תוס' ע"ז כז, ב), ולכן אף חמו"ע רצו למסור נפשן למיתה, אבל שיטת הרמב"ם (יסודי התורה ה, א) שאם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון, קמד) כתב להקשות על שיטת התוס', איך מותר להחמיר ולמות בשאר עבירות והרי מכשיל את הגוי שהורגו ועובר בלפני עור. וכתב ליישב, שאצל חמו"ע יש לומר, כיון שאין המלך היה הורגם בעצמו שאין כן הדרך אלא היה שולח את אחד השרים, וכיון שאין שליחות לדבר עבירה ואין שליחות לעכו"ם אם כן המלך לא היה עובר עבירה, והשר ההורג לא היה עובר עבירה של שפיכות דמים כיון שאם לא יהרגם יתחייב מיתה משום מורד במלכות, ולכן אינו עובר בשפיכות דמים שהרי עושה כן במצות המלך והוא אנוס, ואין בן נח חייב למסור את נפשו על שפיכות דמים, ואם כן אין עובר אף בלאו של לפני עור.

ו. שיטת הרמב"ם שצ"ל זה היה עבודה זרה ממש, שכתב (שם, ד) וז"ל: וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחביריו, ואלו הן הרגוי מלכות שאין מעלה על מעלתן.

ומבואר שהיה זה עבודה זרה ממש ואף היה בפני עשרה מישראל, ואם כן צ"ב מה היה קשה לתודוס שמסרו נפשן, ומה היו צריכים ללמוד ק"ו מהצפרדעים, והלא היו חייבים בכך.

ז. עוד כתבו הראשונים (רמב"ן ורשב"א בכתובות, ור"ן בפסחים) לבאר את קושיית תודוס, שמפני מה הם לא ברחו, שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח, וכמו דניאל שברח וכמבואר בסנהדרין (צג, א).

ובשו"ת שבות יעקב (ב, קו) נשאל על עיר אחת שגזרו עליהם גזירה להעברת דת שמחויבים ליהרג ולא לעבור, ומקצתם יכולים לברוח, האם הם חייבים לברוח כדי להציל נפשם ולא יהיו כמאבדים עצמם לדעת, או שלא יפרשו מן הציבור שמחויבים למסור נפשם על קדוש השם.

ובתחילה רצה להביא ראייה מדברי הראשונים הנ"ל שאף שהחמו"ע יכלו לברוח ולמלט נפשם, למדו ק"ו מהצפרדעים למסור את נפשם ולא לברוח, ואם כן יש לומר שצריך ליהרג יחד עם כל אנשי העיר.

אמנם כתב לתמוה על שיטה זו, מהו הק"ו שלמדו חמו"ע מהצפרדעים, והלא הצפרדעים גזר עליהם ה' שיבואו באש, וחמו"ע לא נצטוו להיכנס לאש.

וכתב ליישב, על פי דברי חז"ל (סוטה י, ב) שכיון שהודה ואמר צדקה מומני, יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חיך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור, מאן נינהו, חנניה מישאל ועזריה. ומבואר שגם עליהם היה ציווי מאת ה' להיכנס לאש, ולכן לא ברחו קודם.

ומכאן פסק, שבכל מקום שיכול לברוח קודם ודאי שצריך להציל את עצמו ולמלט את נפשו מאותו מקום, ורק חמו"ע שנצטוו בכך במפורש לא ברחו.

ח. אלא שצריך לבאר שאם ידעו שהם יינצלו מן האש וכדברי הבת קול מהו המסירות נפש שלהם. והגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"ב, יח) כתב ליישב, שמי שהולך על דעת שיעשה לו נס אין עושין לו נס, אבל חמו"ע אף שידעו שיהיה להם נס, הם מצידם רצו למסור את נפשם ולמות אף שלא יינצלו, ורק היו צריכים לסמוך על הבת קול כיון שלא היה להם רשות לרדת לאש בלי ציווי ה', שהרי היו יכולים לברוח (ולשאר השיטות מפני שלא היה זה ע"ז), ולמדו ק"ו מהצפרדעים למסור את נפשם.

א. "ושרץ היא צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך" (ז, כח).

ובפסחים (נג, ב) דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש (וכמבואר בדניאל פרק ג), נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך, אימתי משארות מצווין אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

ב. ויש להבין מהו הקל וחומר שלמדו מהצפרדעים שצריך למסור את הנפש, והלא הצפרדעים נצטוו במפורש להיכנס לתנור החם, מה שאין כן חנניה מישאל ועזריה שלא נצטוו למסור את נפשם במפורש.

ובספר "פנינים משולחן הגר"א" מובא שהגאון ה"שאגת אריה" הקשה את זה להגר"א בעודו בגיל שבע, ותיירץ לו, שאע"פ שהצפרדעים נצטוו להיכנס לתנור, אולם לא היה ציווי על צפרדע מסויים, וכל אחת היתה יכולה לומר להביתה שתלך היא לתנור, ואני אלך לחדר המשכבות והמיטות, והיו כאלה שהלכו מעצמם אל התנור. והשאגת אריה קפץ והגביהו ונשקו על מצחו.

וכן כתב תירוצו זה בספר לויית חן, והביאו האור שמח (תשובה, ה).

ובחי' מהרי"ל דיסקין כתב תירוצו נוסף, שלא היה ציווי כלל על הצפרדעים להיכנס לתנור, אלא עשו כן על דעת עצמם, ומה שכתבו זאת בפסוק, זה מפני שהתורה ידעה שהם יכנסו מעצמם, אבל לא היה על זה ציווי במפורש.

ג. ובעיקר הסוגיא נחלקו הראשונים בביאור קושיית תודוס איש רומי, ובמסירות נפשם של חמו"ע שלא השתחוו לצלם שעשה נבוכדנצר.

רש"י כתב, שתודוס הקשה מדוע מסרו עצמן והלא כתוב "וחי בהם" ולא שימות בהם.

ובתוס' (וכן בר"ן) הקשו על דבריו, שאם היה זה עבודה זרה ממש הרי בפרהסיא לכלי עלמא חייבים ליהרג ולא לעבור, ואם כן אין את הדין של "וחי בהם".

ובמהרש"א כתב ליישב, שתודוס סבר כרבי ישמעאל (סנהדרין עד, א) שאין מצווין ליהרג ולא לעבור אף בעבודה זרה אלא אם זה בפרהסיא, ובצלם שהעמיד נבוכדנצר לא היו עשרה מישראל שראו אותם, ולכן לא נצטוו על קידוש השם.

אמנם שיטת הש"ך (יו"ד קנו, ד) שפרהסיא הוא לאו דוקא בראיית עשרה מישראל, אלא בידיעתם גם נחשב לפרהסיא. ודוחק לומר שאצל חמו"ע לא היו עשרה שידעו מהמעשה.

ד. תוס' סברו מכאן קושייתם, שהצלם שהעמיד נבוכדנצר לא היה צלם של עבודה זרה, אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו, ולכן מעיקר הדין לא היו צריכים למסור נפשם אלא שלמדו ק"ו מצפרדעים שמסרו נפשם. והוכיחו כן ממה שכתוב "לא להלך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא ד' הקימת לא נסגד" (דניאל ג, יח), ומשמע שהם שני דברים, והצלם שעשה לא היה ע"ז.

וכן כתבו להוכיח ממה שאמרו (כתובות לג, ב), שאילמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא, והיינו שאם היו מייסרים אותם היו משתחווים לצלם [והוכיחו שם בסוגי' שמלקות קשה ממיטה, ולכן חמו"ע מסרו נפשן ולא גופן]. וודאי שאם היה זה ע"ז היו צריכים לקבל יסורין מפני קידוש השם, וכמו שאמר רבי עקיבא (ברכות סא, ב) "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו", ומוכח שגם בקבלת יסורין קשים צריך למסור את נפשו, ועל כרחך שאצל חמו"ע לא היה זה ע"ז ממש, אלא רק אנדרטי לכבודו של המלך, ובכל זאת מסרו נפשן למות כדי לקדש את השם.

[אמנם השטמ"ק (כתובות) כתב בשם הקונטרסין לדחות ולחלק, בין יסורין שמביאין מיתה וכמו שמצינו